

**Szociológia
Doktori Iskola**

Tézisgyűjtemény

Ildikó Dén-Nagy

**Problémamegoldó vagy magánélet-gyilkos?
- Mobiltelefonía és a munka-magánélet egyensúlya
Magyarországon-**

című Ph.D disszertációjához

Tutor:

Király Gábor, Ph.D.
Adjunktus

Budapest, 2017

Tézisgyűjtemény

Ildikó Dén-Nagy

**Problémamegoldó vagy magánélet-gyilkos?
- Mobiltelefonja és a munka-magánélet egyensúlya
Magyarországon-**

című Ph.D. disszertációjához

Tutor:

Király Gábor, Ph.D.
Adjunktus

Budapest, 2017

© Dén-Nagy Ildikó

Tartalom

1	Kutatási előzmények, téma indoklása	4
1.1	Kutatási kérdés	4
1.2	Elméleti keretek	7
1.3	Kutatási kérdések.....	9
2	Módszertan	9
2.1	Mintavétel.....	10
2.2	Kvantitatív adatelemzés.....	10
2.3	Kvalitatív adatelemzés.....	11
3	Eredmények	12
3.1	A kutatás tudományos újdonságai	12
3.2	A kvalitatív és kvantitatív szakasz eredményeinek együttes értelmezése.....	15
4	Irodalom.....	19
5	A szerző témában megjelent saját publikációi	24

1 Kutatási előzmények, téma indoklása

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének adatai szerint a Földön nagyjából 7 milliárd ember él, akik közül 6 milliárd rendelkezik mobiltelefonnal, amely 85 százalékos penetrációt jelent világszinten. Ha figyelembe vesszük, hogy 4.5 milliárd ember jut hozzá megfelelően működő illemhelyhez (ENSZ, 2013), akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy sokan vannak azok, akiknek a higiénés helyzetük kedvezőtlenebb, mint kommunikációs lehetőségeik. Csupán negyven év elegendő volt a mobiltelefon széleskörű elterjedéséhez, a világ behálózásához. Mára ez a technológiai vívmány szinte észrevétlenül vált mindennapjaink egyik legfontosabb elemévé. Lehetővé vált, hogy az emberi kommunikáció időben és térben egyaránt kiterjedjen. Egyetlen okostelefon elég ahhoz, hogy valaki ki tudja használni élete holtidőit, például azzal hogy családtagjaival beszélget, vagy emaileket ellenőriz szabadság alatt. A munkaidő és a családdal töltött idő, valamint a munkahely és az otthon közötti fizikai és mentális határvonal elmosódni látszik. Annak feltárása, hogy az egyének miként egyensúlyoznak karrierjük és magánéletük között, régi területe az akadémiai kutatásoknak. Ugyanakkor az infokommunikációs technológiáknak (information and communication technologies, ICT) a munka-magánélet egyensúlyának (work-life balance, WLB) megteremtésében játszott szerepe csak az utóbbi pár évben keltette fel a tudományos érdeklődést.

Ennek a kutatásnak az volt a célja, hogy feltárja a mobiltelefon használat és a WLB közötti sokrétű kapcsolatot, pontosabban megvizsgálja a mobil-használat és a spillover érzékelése közötti kapcsolatot. A szűk technológiai fókusz lehetővé tette a mobilhasználat hatásainak elkülönítését más elérhető technológiák alkalmazásának eredményétől, amilyen például az internet is. Habár a kutatás sokasága a 18-65 év közötti magyar lakosságot fedte le, az eredmények nemzetközi szinten is érdekesek. Annak érdekében, hogy eddig ismeretlen ok-okozati kapcsolatokat sikerüljön feltárni, a kutatás gondosan felépített módszertant és megfelelően strukturált változókat használt. Így rejtett minták vagy részletek is felszínre kerülhettek a kutatási kérdést illetően.

1.1 Kutatási kérdés

A munka-magánélet egyensúly megteremtése túllép a gazdasági szervezetek határain, és jó néhány társadalmilag fontos jelenséghez kapcsolódik, amilyen például a nők megnövekedett munkaerő piaci részvétele (Schultz, 1990; Jaumotte, 2003), rugalmasabb munkakörülmények (pl. Alwin et al., 1992; Higgins et al., 2000; Hill et al. 2001), a

részmunkaidő elterjedése (e.g. Tilly, 1991, Kalleberg, 2000; Bosch et al., 2010), a családi munkamegosztás változásai (Paksi et al., 2008; Takács, 2008), új életstratégiák megjelenése (Hubers et al., 2011), amelyeket egyaránt befolyásol a társadalmi és gazdasági környezet általános bizonytalansága (pl. Bauman, 2000; Beck, 2003; Blossfeld et al., 2012.), és a munkaerőpiac (pl. Bauman, 2000, Kohler & Kohler, 2002). Az életstílusok, értékek és struktúrák változásait kiegészítik az ICT tendenciák, amilyen például az internet befolyásoló ereje a gyermekek oktatására (pl. Tripp, 2011; Plowman et al., 2011), a házimunkára (pl. online bevásárlás vagy online adminisztráció, stb.) (pl. Smith & Graham, 2012) a családon belüli kapcsolattartásra (pl. a szülők és gyermekek között) (pl. Madianou & Miller, 2011; Tripp, 2011; Ribak, 2001), valamint a családon kívüli kommunikációra, például amelyeket barátokkal, ismerősökkel folytat az egyén (Kaare et al., 2007; Palackal, et al. 2011; van den Berg et al., 2012).

A tudományos írások az ICT és a WLB kapcsolatát társadalmi kompromisszumként értékelik, felismerve a pozitív és negatív oldalt egyaránt. Ezek az elemzések általában elkerülik, hogy szélsőségesen optimista vagy pesszimista álláspontra helyezkedjenek, helyette egy realiztikus kép bemutatására törekednek, amely magában foglalja az ICT előnyeit és hátrányait egyaránt.

Chekwa and Daniel (2014) egy nem reprezentatív mintán végzett kutatása szerint az emberek jellemzően azt gondolják, hogy a mobiltelefon-használat nagymértékben befolyásolta életüket. Harminckét százalékuk a kutatás résztvevőinek úgy nyilatkozott, hogy magánéletük és munkájuk egyaránt fejlődött az internetnek és a mobiltelefonnak köszönhetően (Chekwa & Daniel, 2014).

Az ICT (beleértve a mobil telefóniát) használatának pozitív hatásai között van, hogy segít a koordinációs és idővel kapcsolatos mindennapi problémák megoldásában, képes növelni az egyén önállóságát (pl. Cavazotte et al., 2014), rugalmasságát (pl. Heijstra & Rafnsdottir, 2010; Cavazotte et al., 2014, Ninaus et al., 2015), kontroll-érzetét (Golden & Geisler, 2007), támogatja az együttműködést (Matusik & Mickel, 2011), a mobilitást és interaktivitást (pl. Townsend & Batchelor, 2005; Cousins & Robey, 2015), valamint az időtakarékossgot. A munkától való eltávolodás biztosítása, a családi és informális kapcsolatok erősítése, az otthonról dolgozás és munkaidőn kívül eső feladatok végrehajtása egyaránt támogatható mobiltelefon használattal (Wajcman et al., 2008). Ugyanakkor az, hogy a felhasználók ezeket a hatásokat valóban pozitívan élik-e meg, már egy másik kérdés (Frissen, 2000). Azok a cikkek, amelyek negatív következtetéseket vonnak le a témában (pl. Matusik & Mickel, 2011; Sarker et al., 2012; Ragsdale & Hoover, 2016),

mind hangsúlyozzák, hogy a mobiltelefonnak köszönhetően megnőtt a folyamatos elérhetőséggel kapcsolatos általános elvárás, elmosódott a munka és magánélet határa, csökkent a hatékonyság, miközben nőttek a konfliktusok és a stressz.

Az empirikus bizonyítékok azt mutatják, hogy az ICT és az étellel kapcsolatos elégedettség köthető a pozitív spilloverhez, míg a feszültségek és az aggodás a negatív spillover fogalmával vannak összefüggésben, miközben más, egyéb tényezők is felmerülnek. Chesley (2005) eredményei azt mutatják, hogy a folyamatos ICT használat nagyobb munka-magánélet határ-átjárhatóságot eredményez megnövekedett spilloverrel, ami általában negatív formát ölt. A folyamatos kommunikációs technológia használat (nem csupán a számítógépes technológiák) több szorongást és alacsonyabb családdal kapcsolatos elégedettséget eredményez, amelyek mind a negatív munka-magánélet spilloverrel magyarázhatóak. Wajcman és munkatársai (2008) továbbmentek ennél, és bebizonyították, hogy a nagyobb mobiltelefon-használat önmagában még nem jelent nagyobb munka-család spillovert. Ezt a fajta spillovert sokkal inkább meghatározzák a munka jellemzői, a családi állapot és a kor. Más kutatások arra világítanak rá, hogy azok, akik az ICT-t rugalmasabban és elkötelezettebben használják, nem csak magasabb szintű munkával kapcsolatos elégedettséget élnek meg, hanem munka-magánélet konfliktust is (Diaz et al., 2012).

Míg nemzetközi tudományos cikkek széles választéka elérhető a témában, az ilyen témájú írások mostanáig szinte hiányoztak a magyar irodalomból. Ami a kutatási kérdést illeti, két alapvető megközelítéssel élnek a hazai tanulmányok. A legtöbb írás család-szemszögű perspektívát kínál, és nemi szerepeket, valamint családi munkamegosztást vizsgál (Paksi et al., 2008; Bukodi, 2005; Szél, 2011; Takács, 2008). A cikkek egy másik csoportja társadalmi értékeket és családi preferenciákat tárgyal, és az uralkodó viselkedési mintázatokra kínál magyarázatot (Takács, 2008; Pongrácz & Molnár 2011; Szél, 2011; Nagy, 2001; Blaskó, 2011). Létezik egy harmadik megközelítés is, amely munkáltatói perspektívából tesz fel kérdéseket, és szervezeti megközelítéssel él. Ezek a cikkek leginkább az üzleti gyakorlatokra, vállalati politikákra és karrier nehézségekre összpontosítanak (Tóth, 2005; Szűcs, 2005).

A hazánkban elterjedt családi munkamegosztást illetően a kutatások azt mutatják, hogy bár felfedezhetőek emancipációs trendek (pl. Pongrácz & Molnár, 2011), még mindig a történelmileg kialakult kétkeresős családmoddal a meghatározó, illetve a családi értékeken nyugvó, erőteljesen szegregált nemi szerepek. (pl. Bukodi, 2005; Paksi, et al., 2008; Takács, 2008; Szél, 2011; Blaskó, 2011; Sebők, 2014).

Az irodalom szerint a spillover kezelése, és a munka-magánélet egyensúly megteremtése mint téma az egyének megküzdési stratégiáiról és a szervezeti politikákról egyaránt szól (Király, et al. 2015). Habár pozitív tendenciák is mutatkoznak e téren, Magyarországon még ma sem elterjedt gyakorlat a részmunkaidő, az otthoni munkavégzés, vagy az olyan atipikus munkaformák mint a *job-sharing*. A rugalmas munkakörnyezet korlátozott elterjedtsége a kisgyermekes szülők munkavállalásának egyik leglényegesebb korlátja (Frey 2001). Tóth kvalitatív kutatása azt bizonyítja, hogy még akkor is, ha egy vállalat elismeri a munka-magánélet egyensúlyát támogató kezdeményezéseket, az elvek általában nem jelentenek gyakorlatot is. A kutatás felhívja a figyelmet egy paradox helyzetre: míg a piaci liberalizáció nyugaton kedvezőbb munkafeltételeket és lehetőségeket teremtett, Magyarországon és más poszt-szocialista országokban a munkafeltételek romlottak (Tóth, 2005).

1.2 Elméleti keretek

A család és az ICT kölcsönhatásainak témaköre két általános kutatási terület határán helyezkedik el. Egyrészt adottak a család fogalmának megváltozását a munka-magánélet egyensúlya szempontjából leíró középszintű elméletek, másrészt az ICT társadalmi hatásait kifejtő elméleti konstrukciók.

Az irodalom „tudomány, technika és társadalom”-ként, (Science, Technology and Society) vagy „tudomány- és technikat tanulmányok”-ként (Science and Technology Studies), röviden – az angol elnevezésekre utaló mozaikszóval – STS-ként hivatkozik a technika társadalmi aspektusait tanulmányozó tudományterületre, amely elméletek és empirikus kutatások sokaságát foglalja magában (Király 2005). Az interdiszciplináris STS képviselői különbözőképpen értelmezik a műszaki innováció és a társadalom kapcsolatát. E tekintetben alapvetően kétféle megközelítés lehetséges: a technológiai determinizmus, illetve a technológia társadalmi megformálásának elmélete. Az előbbi szerint a nagy technológiai változásokra reagálnak az egyének, vagyis az újítások indukálják a társadalmi folyamatokat (pl. Perrin 1979). Ezt a fajta egyirányú magyarázati modellt technológiai utópizmusnak is szokták hívni, mivel azt feltételezi, hogy a műszaki vívmányoknak olyan belső tulajdonságaik vannak, amelyek szükségszerűen valamilyen kedvező eredményre vezetnek (Mody – Trebing – Stein 2010).

Annak felismerése, hogy az emberek résztvevői és kezdeményezői a technológiai fejlesztéseknek, kijelölte az STS kutatások számára az utat. Enne az iskolának a képviselői többek között Wiebe E. Bijker, Thomas P. Hughes és Trevor Pinch.

Ami a kutatási terület WLB oldalát illeti, többféle elméleti alternatíva is kiindulási alapként szolgálhat. Anélkül, hogy részletesebben bemutatnánk a kompenzációs, instrumentális, szegmentációs, konfliktus, illetve határelméletet, ez a fejezet a spillover elméletet fogja részletesebben bemutatni.

A hazai irodalomban is talán leginkább elterjedtnek mondható koncepció a spillover elmélet, amely abból indul ki, hogy a határvonalak a munkahely és magánéleti szféra között nem élesek és átjárhatatlanok. Annak ellenére, hogy időben és térben szeparált területekről van szó, az egyén viselkedése, érzelmei, attitűdjei, értékei, képességei az egyik területről könnyen átkerülnek a másikba (pl. a munkahelyi problémák hatására valaki otthon is rosszkedvű és gondterhelt) (Staines 1980). Kétféle spillovert vizsgálnak az empirikus kutatások általában: a munka átáramlását a magánéletbe, illetve az ezzel ellenkező irányú folyamatokat, a magánélet benyomulását a munka világába. Mindkettő értelmezhető pozitív és negatív kontextusban az egyén szempontjából, és mindkettő a két terület integrációját feltételezi abból kiindulva, hogy az egyén nem különíthető el munkavállalóra és szülőre vagy partnerre (Martinengo 2007).

Ezen a ponton fontos megjegyezni, hogy a pozitív és negatív spilloverek nem egymást kölcsönösen kizáró fogalmak. Valaki érezheti negatív munka-magánélet spillovert bizonyos helyzetekben, tehát gondolhat túl sokat munkájára, ami megakadályozhatja, hogy élvezze az otthon eltöltött időt, ugyanakkor más helyzetekben érezheti azt is, hogy otthoni munkavégzését segítik a munkája során tapasztalt sikerélmények, ami a pozitív munka-magánélet spillover megnyilvánulási formája.

Ez a disszertáció a mobilkommunikációs technológiára fókuszál, amely képes a magánéletet és a munkát összekapcsolni. A mobilhasználat a két életterület közötti interakció formája lehet. Ha valaki munkával kapcsolatos ügyekben használja munkaidőn kívül a telefonját, akkor az interakció munka-magánélet irányú, míg a munkaidőn belüli magáncélú mobiltelefon-használat magánélet-munka irányú interakció. Mivel a spillover elmélet a két életterület közötti kapcsolatot különféleképpen irányított transzferek formájában ragadja meg, amelyek pozitív és negatív hatással egyaránt vannak az egyénre, a spillover elmélet kiválóan alkalmazható az ellentmondásos mobilkommunikáció hatásainak operacionalizálásához. Lehetővé teszi, hogy az elemzés a viselkedés, az idő, a stressz, a készségek és érzelmek munka-magánélet és magánélet-munka irányú interferenciájának fokára is kiterjedjen.

1.3 Kutatási kérdések

A nemzetközi irodalom szerint a mobiltechnológia munka-magánélet egyensúlyra gyakorolt hatása ellentmondásos szociológiai kérdés, míg a hazai irodalom hiányos ezen a területen. Ennek a kutatásnak az a célja, hogy feltárja a mobiltelefon-használat és a két életterület közötti interakció összefüggéseit. A következőkben amellet fogok érvelni, hogy a disszertáció kutatási kérdése társadalmi és tudományos szempontból releváns.

Leung (2011) kutatási eredményei azt mutatják, hogy Hong Kongban az ICT a negatív munka-magánélet és magánélet-munka spilloverre van hatással. A negatív munka-magánélet és ICT közötti kapcsolatot bizonyítják Chesley (2005) eredményei is az Egyesült Államokban, illetve Tennakoon (2007) eredményei Kanadában. Ugyanakkor ezt az összefüggést vitatják Wajcman és munkatársai (2008), akik amellet érvelne, hogy egyéb tényezők hatásai is kimutathatók. Mi több, arra sorakoztatnak fel bizonyítékokat, hogy a megnövekedett munka-magánélet spillover leginkább a munka jellemzőitől, a család típustól és a kortól függ. Leung szintén úgy találta, hogy mindkét irányú negatív spillover szempontjából az ICT mellett legalább olyan fontos tényezők lehetnek a demográfiai jellemzők, a két terület közötti határvonal áteresztő képessége és a rugalmasság (Leung, 2011). Emellet Chesley a társadalmi nemeket is a befolyásoló tényezők között sorakoztatja fel (Chesley, 2005). Összefoglalásként azt mondhatjuk, hogy a rendelkezésre álló kutatások szerint az ICT és a negatív spillover között van összefüggés, de egyéb tényezők hatásait is érdemes figyelembe venni.

Annak érdekében, hogy ne csupán hazai, de nemzetközi tudományos relevanciája is legyen a ennek a kutatásnak, az ICT használatot nem általánosságban veszi figyelembe, hanem kimondottan egyetlen technológiára, a mobilkommunikációra összpontosít, és nem csupán a negatív hatásokra, de a pozitív következményekre is figyelmet fordít. A disszertáció központi kutatási kérdése a következőképpen fogalmazható meg:

Miként hat a mobiltelefon használata a munka és magánélet közötti spilloverre?

2 Módszertan

A kutatási probléma kevert módszertanú megközelítést indokol (Creswell, et al. 2003; Tashakkori & Teddlie, 1998; Creswell & Plano Clark, 2007), amely képes a kvalitatív módszerek feltáró jellegét a kvantitatív módszerek általánosíthatóságával kombinálni (Hesse-Biber 2010). A módszertani „keveredés” magában foglalja az adatgyűjtést, az adatelemzést, illetve az eredmények leírását és értelmezését (Király et al., 2014). Egyetlen

kutatási projekten belül is változatos lehet a kvalitatív és kvantitatív részek közötti kapcsolat. Egymáshoz képest következhetnek egymás után, időben eltolva, és egymásra épülve (Hanson et al. 2006; Hesse-Biber 2010). A több-módszeres megközelítéssel ellentétben, amelyben az egyes módszertanok egyetlen paradigmán belül maradnak, a kevert módszertan célja, hogy a különböző paradigmák módszereit illessze egymáshoz annak érdekében, hogy kiaknázhassa azokat az előnyöket, amelyeket 1) a trianguláció, tehát az eredmények eltérő módszerekkel történő ellenőrzése, validálása jelent, 2) a teljesebb kép megteremtése tesz lehetővé, 3) az egyik módszer másikkal történő finomra hangolása jelent, 4) illetve az inkonzisztenciák, a megmagyarázatlan kérdések kifejtése jelent, amelyet az azonos jelenségek eltérő perspektívájú megismerése tesz lehetővé (Greene et al., 1989). Ennek a disszertációnak a kutatási felépítménye magyarázó, egymásra épülő kutatási modell, ahol az alapokat egy reprezentatív kvantitatív kutatás szolgáltatja, amelyet fókuszcsoportok követtek.

2.1 *Mintavétel*

Az adatgyűjtés a TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt. havi Omnibusz panelfelvétele keretében történt 2014 májusában egy húsz perces WLB-t és mobilhasználati szokásokat felmérő kérdőív-blokk beillesztésével. Minden kapcsolódó kérdés a Budapesti Corvinus Egyetem WLB munkacsoportjával egyeztetve került a panelbe.¹ A minta a magyar felnőtt lakosságra nézve reprezentatív volt, összesen 1007 válaszadót foglalt magában. Az elemzés arra a csoportra terjedt ki, akik a megkérdezés időszakában valamilyen munkaviszonyt töltek be, tehát az inaktív, vagy munkanélküli lakosságot kizárta. Összesen 514 válaszadóra terjedt ki az adatelemzés. A kvalitatív szakaszt követően 4 fókuszcsoporthoz került sor, amelynek során harminc, 24 és 55 év közötti résztvevőt kérdeztünk meg. A csoportok fele fehérgalléros volt, másik fele kékgalléros. A munkakörnyezet rugalmasságát, a többműszakos munkát, a túlóra elszámolhatóságát és a szakmát tekintve a csoportokon belül teljes volt a homogeneitás.

2.2 *Kvantitatív adatelemzés*

A kvantitatív szakasz binomiális regressziót alkalmazott a hipotézisek tesztelésére, amelynek során a statisztikailag szignifikáns modelleket a paraméterbecslések szignifikancia-szintjei alapján határoztuk meg. Tehát egy hatás létezését Wald statisztikák

¹ A kutatás az Országos Tudományos Kutatási Alapprogram (OTKA K104707) részeként készült.

szignifikanciái segítségével mutattuk ki. Ugyanakkor az eredmények értelmezéséhez a feltételes valószínűségek különbségeit használtuk. Míg az esélyhányados csak a szóban forgó változó paraméter-bebecsléseit veszi figyelembe, a marginális hatás nem csak a paraméterbecslésen múlik, hanem más változók paraméterbecslésin is. Más szóval az elemzés az oksági kapcsolatok irányát, erejét egyaránt összehasonlítja az átlagos marginális hatás (average marginal effects, AME) segítségével (Bartus, 2005).

A kvantitatív kutatási szakasz hipotézisei a következők voltak:

H1: Minél gyakrabban használja valaki a mobiltelefonját munkaidőn kívül munka célra, annál inkább érzékeli a negatív munka-magánélet spillovert.

H2: Minél gyakrabban használja valaki magáncélra a mobilelefonját munkaidőben, annál inkább érzékeli a pozitív magánélet-munka spillovert.

H3 Minél gyakrabban használja valaki a mobiltelefonját munkaidőn kívül munka célra, annál inkább érzékeli a pozitív munka-magánélet spillovert..

H4: Minél gyakrabban használja valaki magáncélra a mobilelefonját munkaidőben, annál inkább érzékeli a negatív magánélet-munka spillovert.

2.3 Kvalitatív adatelemzés

A kvalitatív szakasz fókuszcsoportos megkérdezésekből állt a következő okok miatt: A csoportos beszélgetések különböző perspektívákat kínálnak, megmutatják, hogy az emberek miként jutnak konszenzusra, milyen érvekkel befolyásolják egymás álláspontját. (Gibbs, 1997). A fókuszcsoportok gondosan megtervezett beszélgetések, amelyek békés és fenyegetésmentes környezetben zajlanak. (Krueger, 1994). Kvalitatív kutatási eszközként lehetővé teszi, hogy részleteiben is megértsük az adott problémák mögött húzódó ok-okozati kapcsolatokat, amelyeket adott esetben egy kvantitatív kutatás már feltárt. Segítségével új aspektusait is megismerhetjük a problémakörnek. Az egyéni interjúkhoz képest a fókuszcsoportok hatékonyabban kérdeznak meg azonos számú válaszadót, vagyis azonos idő alatt többféle szemléletmódot képesek feltárni. A leiratok általában lényegre törőbbek, jóval kevesebb ismétlődést tartalmaznak. Ráadásul a csoportos beszédhelyzet sokkal természetesebb az egyének számára, mint az egyéni megkérdezés, és arra is lehetőséget ad, hogy érzelmeket vagy spontán reakciókat figyeljünk meg. Láthatjuk, hogy az emberek miként vitáznak egy adott kérdéstről, és a csoport-interakciók olyan emlékeket is felszínre hozhatnak, amelyek egyébként rejtve maradtak volna. (Vicsek, 2006). A fókuszcsoportok kritikus sikertényezői a moderátor személye, a vezérfonál és a toborzás. A moderátor a csoportdinamika fenntartásáért, valamint a beszélgetés megfelelő irányba

tereléséért felel, valamint azért is, hogy minél több releváns vélemény kibontakozzon, hogy adott idő alatt minél több fontos információ kinyerhető legyen. Ennél a módszertannál az interakció, illetve annak adatgyűjtés-célú felhasználása kerül középpontba (Kitzinger, 1994; Morgan, 1996). A moderátornak kiváló kommunikációs képességekkel és a prekoncepciók valamint feltételezések elkerülésének természetes képességével kell rendelkeznie. A vezérfonálon szereplő kérdések megfogalmazása szintén nagyon fontos. Semmilyen értékítélet, előzetes vélemény vagy elköteleződés nem éreződhet ki belőle egyik irányba sem, ugyanakkor tartalmaznia kell olyan kérdéseket, amelyek konkrét példák említésére vagy a részletesebb kifejtésre ösztönöznek (Vicsek, 2010). A beszélgetés feletti kontrol és a stílus előzetes és tudatos kiválasztása is jelentőséggel bír ennél a módszertannál. Végezetül a kvalitatív adatok elemzésének módja is a hatékonyságot kell, hogy szem előtt tartsa: hatékonyak, kimerítőnek és pártatlannak kell lennie.

3 Eredmények

3.1 A kutatás tudományos újdonságai

Ez a tanulmány egy részletes irodalmi áttekintést követően azt tűzte ki célul, hogy az elérhető ICT-WLB kutatásokhoz képest négy ponton is előrelépést tegyen, példát mutasson és tanulságokkal szolgáljon. Először is annak érdekében, hogy eredményei nemzetközileg összehasonlíthatóak legyenek egy átlátható, világosan definiált elméleti keretrendszer alkalmazott, és kerülte a kifejezések, terminusok és azok definiálásának összemosisát a konceptualizálás során. A spillover elmélet (Zedeck & Mosier, 1990), mint a nemzetközi és hazai irodalom leginkább alkalmazott WLB konstrukciója adta a kutatási kérdés és a hipotézisek megfogalmazásának alapját, valamint vezette a változók operacionalizálását és az eredmények értelmezését. A spillover ezúttal is gyümölcsöző koncepciónak bizonyult a kvantitatív kutatás szempontjából. A két életterület közötti átszűrődések irányainak (munka-magánélet, magánélet-munka) és minőségének (pozitív, negatív) megkülönböztetése komplex összefüggések kimutatását tette lehetővé. A kvalitatív szakasz során a határelmélet (Clark, 2000) nyújtott hozzáadott értéket, mégpedig az életterületek és a kettő közötti határvonal tulajdonságainak értelmezésével. Másrészt viszont az ICT középelméletek már kevésbé bizonyultak hasznosnak, mégpedig azért, mert azok a

technológiák elterjedési mintázataira összpontosítanak leginkább, kevésbé terjednek ki a használat társadalmi/ közösségi hatásaira. Itt az elméleti irodalmi anyag hiányosnak tekinthető. A kutatás során általánosan alkalmazott koncepció a technológiai determinizmus elkerülése volt annak figyelembe vételével, hogy az egyének maguk is kialakítói az elterjedő új viselkedésmintázatoknak, formálói sok esetben saját lehetőségeiknek, korlátaiknak. Ez a megközelítési mód igazán a kvalitatív szakaszban tudott érvényesülni, a kvantitatív szakaszban ennek alkalmazása problémásnak bizonyult. Másodszor, e kutatás azt tűzte ki célul, hogy a társadalom és technológia különböző tényezőit a maguk komplexitásában vizsgálja amellet, hogy magas szintű érvényességet és megbízhatóságot biztosít. Ennek stratégiája egy jól átgondolt kevert-módszertanú kutatási felépítmény alkalmazása volt. A magyarázó egymásra épülő modell értelmében a kutatás egy országos reprezentatív survey-jel indult, amelyet olyan fókuszcsoportok követtek, amelyek nem csupán a könnyen elérhető, sok kutatásban lefedett, elvben leginkább érintett válaszadókat kérdezték meg, amilyenek az értelmiségi irodalmi munkát végzők, hanem amilyenek a nehezen elérhető, több műszakban vagy nem szellemi munkát végzők köre. Ez eddig kevésbé ismert szempontok feltárását tette lehetővé.

Harmadsorban, e kutatás arra törekedett, hogy eddig ismeretlen ok-okozati kapcsolatokat tárjon fel. Az ICT és a munka-magánélet viszonya közötti kapcsolatot feltáró eddigi kutatások azt mutatták, hogy az infó-kommunikációs technológiák használata egyaránt segítheti és hátráltathatja a két életterület közötti egyensúly kialakítását, valamint a két életterületet közvetlenül is. Az ICT hozzájárul a negatív munka-magánélet spilloverhez (Tennakoon, 2007); ugyanakkor egyéb tényezők is szerepet játszanak, amilyen a család típusa, vagy a munka jellemzői (Wajcman et al., 2008). Ez a kutatás bebizonyította, hogy az összefüggések annyira komplexek, hogy csak akkor láthatjuk tisztán őket, ha a kontrollváltozók bevonásán túl magát a mobilkommunikációt mint tényezőt is továbbbontjuk. Más szóval ez a kutatás ismét bebizonyította, hogy milyen veszéllyel fenyeget az adatredukció. Kiderült, hogy a folyamatos kommunikációs technológia-használat valóban hat a munka-magánélet spilloverre (e.g. Chesley, 2005), de nem általánosságban, és főleg nem minden technológia használat típusnál. Ha minden mobilhasználati változónkat összevonjuk, és úgy vizsgáljuk kapcsolatát a spilloverrel, akkor semmiféle összefüggést nem találunk. A mobiltelefonos emailezésnek gyengébb a hatása mint a hagyományos mobiltelefon használatnak, mindemellett a téma és az időzítés is fontos. Kizárólag a keresztirányú mobilhasználati változók (tehát a munkaidőben magánügyben vagy a munkaidőn kívül munkaügyben folytatott kommunikáció) bizonyult

relevánsnak spillover szempontból, és ha felidézzük a spillover definícióját, akkor érthetővé válik azonnal, hogy miért. Annak megértéséhez azonban, hogy a mobiltelefonos emailezés és a tradicionális mobilhasználat miért különbözik, a kvalitatív kutatási szakaszra volt szükség.

A kutatás meghaladva a korábbi irodalmat kimutatta, hogy a munkanapok munkaidő utáni szabadideje és a nem munkanap mennyire eltérő a vizsgálat tárgya szempontjából. Úgy tűnik érzelmi, értelmi és szabályokkal kapcsolatos különbségek vannak a kétféle szabadidő között, ami befolyásolja a megnövekedett mobilhasználat miatt érzékelt spillovert.

Továbbá, a kvantitatív kutatás arra a meglepő eredményre jutott, hogy a stresszel és gondolatokkal ellentétben, az érzés hogy a munka megakadályozza az embert abban, hogy elegendő időt töltsön a családjával vagy partnerével független a munka-magánélet irányú mobiltelefon használatától. A kvalitatív kutatás ezzel kapcsolatban feltárta, hogy lennie kell egy gyakorisági küszöbnek, amely különböző mértékű lehet munka-magánélet irányú, illetve a magánélet-munka irányú használat esetén, és amelyet szükséges elérni ahhoz, hogy spillover hatás jöjjön létre. Ebből a szempontból az életterületek két tulajdonsága is döntőnek tűnt, mégpedig az életterület relatív jelentősége és a figyelemigénye. Mindkettő befolyásolni látszik a mobilhasználat spilloverre kifejtett hatását, illetve a használati küszöb értékét.

A kutatásnak néhány helyi szinten releváns eredménye is lett. Érdekes módon a hagyományos családértékekkel ellentétben, amelyek uralkodóak Magyarországon, illetve a kétkeresős családmódel, valamint az erőteljesen szegregált nemi szerepekkel ellentétben ez a kutatás nem mutatta ki a társadalmi nem hatását egyik összefüggésben sem. Amit viszont kimutatott, az a váltott műszakban dolgozók többiekétől eltérő viselkedési mintái és preferenciái ezen a területen. Az ő napi rutinjuk, illetve a hét napjainak, a hétvégének és a szabadnapnak az értelmezése lényegesen különbözik a sokat kutatott irodai alkalmazottakétól, és más nem váltott műszakban dolgozóktól. Ez az eredmény vélhetően nem csupán helyi sajátosság, de jövőbeli nemzetközi kutatások alapjául is szolgálhat.

Végezetül az negyedik tudományos jelentősége a tanulmánynak az, hogy nem csupán az akadémiai szektor, illetve a gazdaság számára hozott hasznosítható eredményeket, hanem az üzleti világ számára egyaránt, hiszen a spillover kezelése és a munka-magánélet egyensúlyának megteremtése nem csupán társadalmi, de üzleti kérdés is. (Király, et al. 2015). Üzleti szervezetek számára az egyik fő eredménye a kutatásnak az, hogy munka-magánélet egyensúlya szempontjából az email sokkal kedvezőbb kommunikációs forma

lehet, már csak azért is, mert rögzített, kevésbé időspecifikus a kommunikáció jellege, és kevésbé idézi elő a negatív munka-magánélet spillovert. Ugyanakkor az is igaz, hogy a munkaügyben munkaidőn túl lebonyolított hívásoknak, SMS-eknek nem csak negatív, de pozitív spillover hatásai is lehetnek. Ezen a téren a gyakoriságnak rendkívüli jelentősége van. Egy küszöbérték felett a negatív spillover erősebben érezhető, aminek következményeként az egyének elkezdhetnek büntető, illetve oktató-nevelő jellegű stratégiákat alkalmazni a másikkal szemben (pl. megtagadják az adott kolléga hívásait akkor is, ha már munkaidőn belül érkezik). A kutatás azt is kimutatta, hogy minden feltételezés ellenére, a magántémájú mobilkommunikáció munkaidőben nem járul hozzá a magánélet-munka spilloverhez. A munkavállalók általában tudatosak ezzel kapcsolatban, és ha elérték a küszöbértéket, tehát megjelenik a negatív magánélet-munka spillover, nevelni kezdik családtagjaikat, barátaikat. A vonatkozó vállalati policy-k számára irányt mutathat, hogy a munkaidő utáni szabadidő, a hétvégék és a szabadság különböző munkaidőn kívüli időknél számítanak témánk szempontjából. Valakit szabadság alatt munkaügyben felhívni a legsúlyosabb határátlépésnek számít, míg a munkanapokon munkaidő utáni hívások sokkal inkább elfogadottak. Ha egy szervezet megérti és elfogadja ezeket a preferenciákat, akkor sokat tehet a magasabb munka-magánélet egyensúly megteremtése érdekében.

3.2 A kvalitatív és kvantitatív szakasz eredményeinek együttes értelmezése

A kutatás eredményei szerint a mobiltelefonos hívások/SMS-ek különböznek az emailben történő kommunikációtól spillover szempontból. A negatív munka-magánélet spillover tekintetében úgy tűnik, hogy a gondolatok és a stressz átszűrődését egyaránt segíti a szabadidőben munkaügyben bonyolított hívások/SMS-ek gyakorisága, ugyanakkor az emailek írása/ fogadása ilyen szempontból hatástalannak bizonyult. Ez akkor sem változik, ha kontrol változókat vonunk be, amilyen például a túlórák száma, a szakma, a lakhely típusa, az anyagi jólét, a kor vagy a családi helyzet. Másrészt viszont időfelhasználás szempontjából mindkét kommunikációs típus hatástalannak tűnt.

Hasonló mintázat körvonalazódik, ha megvizsgáljuk a pozitív munka-magánélet spillovert. A képességek átszűrődése szempontjából számít a magáncélú, ám munkaügyben történő hívások gyakorisága, ugyanakkor a gyakoribb magáncélú emailek írása/ fogadása nem. A pozitív munka-magánélet spillover esetében ugyanerre a következtetésre jutott az elemzés,

a siker érzésének átszűrődését csak a gyakoribb telefonálás/ SMS-ezés segíti elő. Ezzel ellentétben szintén megjelenik a hagyományos és emailes kommunikáció közötti különbség a negatív magánélet-munka spillover területén, ám a hatások ellentétesek: a gyakoribb emailek elősegítik a spillovert, míg a hagyományos kommunikációs formák hatástalanok. A kvalitatív fázis feltárta a mintázat mögött húzódó okokat: A mobil emailezés etikettjei eltérnek a mobiltelefonos hívásokétól. Míg a munkával kapcsolatos hívások esetén az azonnali válaszadás elvárás, a hasonló témájú emailekre adott reakciók időben csúszhatnak, munkaidőn kívül figyelmen kívül is hagyhatók. Emiatt is tekinthető ez a kommunikációs forma udvariasabbnak és kevésbé zavarónak.

Mindezen kívül a kommunikáció tárgya is számít. Ha munkáról van szó, a sürgős, fontos témák esetén például az időspecifikusabb telefonhívás tekinthető megfelelőnek még munkaidőn kívül is. Ezért is van az, hogy már a bejövő hívásjelzés (hívásfogadás nélkül) is könnyen frusztrációt, munkával kapcsolatos szorongást eredményezhet munkaidőn kívül.

Tehát annak ellenére, hogy valaki elvben dönthet úgy, hogy figyelmen kívül hagyja a hívást, vagy későbbi visszahívást tervez, a hívás ténye önmagában is növeli a munka-magánélet spillover érzését, a verbális kommunikáció megvalósulása nélkül is. Másrészt a munka témájú emailek sokszor személytelenek (pl. hírlevelek, rendszerüzenetek, körlevelek), tehát nem feltétlenül jelentenek teendőket.

A kvalitatív kutatás arra is választ adott, hogy a hagyományos mobiltelefon-használat miért nem járul hozzá a negatív magánélet-munka spillover érzésének növekedéséhez. A tény, hogy valaki elérhető marad munkaidőben magán célból is, növeli a hatékonyság érzését. Ugyanakkor a szabadidőben történő munkahívásokkal ellentétben a magáncélú megkereséseket az egyén könnyedén figyelmen kívül hagyja, hiszen ezek nem feltétlenül sürgősek. Ez azt is jelenti, hogy a negatív magánélet-munka spillover nem feltétlenül valósul meg.

Ezeknek az eredményeknek lehet egy eltérő értelmezése is. A kutatás feltárta, hogy a mobiltelefon-használat kedvező hatásai túl lépnek a hatékonyabb időfelhasználáson és koordináción, a megnövekedett autonómia (Cavazotte et al., 2014), rugalmasság (Heijstra & Rafnsdottir, 2010; Cavazotte et al., 2014, Ninaus et al., 2015) és kontrol (Golden and Geisler, 2007) érzésén. A gyakoribb mobiltelefon használat (bizonyos esetekben) támogatja a képességek és a siker érzésének pozitív magánélet-munka átszűrődését.

Míg a legtöbb kutatás a szabadidőt általánosan kezeli, beleértve a munkanapok munkaidőn túli részét a szabadságokkal és hétvégékkel (pl. Wright et al., 2014; Fenner & Renn, 2010),

ennek a kutatásnak a felépítése lehetővé tette, hogy különbséget tegyünk a munkanapok és a szabadnapok közötti szabadidő tekintetében, amely új mintázat feltárásához vezetett a mobilhasználat-WLB kapcsolat szempontjából: A munka-magánélet irányú mobil hívásoknak/ SMS-eknek a munka-magánélet spilloverre elsősorban a szabadnapokon, tehát hétvégéken, szabadság alatt, ünnepeken van hatása, a kapcsolat munkanapokon (munkaidőn kívül) teljesen hiányzik. A kvalitatív kutatás megerősítette, hogy az egyének ezt a kétféle szabadidőt eltérően érzékelik. A határok elmosódása is okozza ezt a kettős értelmezést, amely úgy tűnik elsősorban munkanapokon jelentkezik. Míg a hétvégék és az ünnepek intézményesített magán idők, és a határokat az egyének sokkal szigorúbban kezelik, munkanapokon ezek a határok rugalmasabbak. Az olyan új típusú munkafeltételek mint a rugalmas munkaidő vagy munkahely támogatják ezt a trendet, legalábbis akkor, ha irodai dolgozókról van szó, akik hagyományos negyven órában dolgoznak hétfőtől péntekig. A több műszakban dolgozók, akiknek mozgó munkanapjaik vannak kivételesnek számítanak ebből a szempontból.

A következtetés, hogy a mobilhasználat az egyik irányban sokkal inkább hozzájárul a stressz, gondolatok és időfelhasználás átszűrődéséhez az egyik életterületről a másikra, mint visszafelé, a két területet elválasztó határvonal két oldalának különbözőségére vezethető vissza. A kvalitatív kutatás megerősítette, hogy az elérhetlenné válás hatékony eszköze a két terület közötti elválasztó határvonal fenntartásának (Currey & Eveline, 2010; Heijstra and Rafnsdottir, 2010), ám míg a munkával kapcsolatos hívások ignorálása nem blokkolja a spillover hatásokat, hasonló magatartás eredményesen működik munkaidőben a magáncélú hívásoknál. Vélhetően van egy gyakorisági küszöbérték, aminek elérése előtt a spillover hatás nem érezhető, a mentális és érzelmi eltávolodás fenntartható, utána viszont azonnal megjelenik a spillover. Az is kiderült, hogy a munkatársaktól, felettesektől vagy ügyféltől érkező hívások meg nem válaszolása nem feltétlenül jelent sikeres stratégiát a másik életterület felől érkező átszűrődések blokkolására. A szabadidőben érkező munka témájú kommunikáció szempontjából a küszöbérték sokkal alacsonyabb mint a munkaidőben történő magáncélú kommunikáció kapcsán. Ez azt is jelenti, hogy munkahívások esetén gyakrabban el lehet érni a spillover hatást, ami megmagyarázhatja a talált összefüggések mintázatát. Mindemellet az is kiderült, hogy a küszöbértéket az is befolyásolja, hogy az adott terület mekkora figyelmet igényel, illetve hogy mennyire tekinti fontosnak az egyén a másik területhez képest. A fókuszcsoportokban általános egyetértés volt abban, hogy a munka területe nagyobb prioritást élvez, és nagyobb

figyelmet is követel meg, amennyiben határátjáró kommunikációról van szó, ami azt jelenti, hogy bármilyen interakció zavaróbbnak hat.

Érdekes módon ez a kutatás nem járul hozzá a társadalmi nemek e területen mutatkozó különbségeit bizonyító irodalomhoz (Chesley, 2005), vagyis a férfiak és nők azonos mintázatokat mutatnak a mobilkommunikáció-spillover kapcsolat szempontjából. Másrészt viszont bizonyítékot kínál a kékgallérosok és fehérgallérosok közötti különbségekre preferenciáikat, illetve stratégiájukat illetően. Ennek háttérében az áll, hogy eltérő napi munkarutinjuk, szabadidő és hétvége értelmezésük van a leggyakrabban kutatott irodai alkalmazottakhoz képest.

4 Irodalom

Alwin, D. F., Braun, M. & Scott, J. (1992). The separation of work and the family: Attitudes towards women's labour-force participation in Germany, Great Britain, and the United States. *European Sociological Review*, 8(1). 13-37.

Bartus, T. (2005). Estimation of marginal effects using margeff. *Stata Journal* 3, 309-329.

Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Beck, U. (2003). *Kockázat-társadalom. Út egy új modernitásba*. Budapest: Századvég.

Bijker W. E., Hughes, T. P. & Pinch, T. (eds.) (2012), *The social construction of technological systems: New directions in the sociology and history of technology*, Cambridge: MIT Press.

Blaskó, Zs. (2011), Három évig a gyermek mellett-de nem minden áron. A közvélemény a kisgyermekes anyák munkába állásáról. *Demográfia*, 54(1), 23-44.

Blossfeld, H. P., Klijzing, E., Mills, M., & Kurz, K. (Eds.). (2012), *Globalization, uncertainty and youth in society: The losers in a globalizing world*, Routledge.

Bosch, N., Deelen, A., & Euwals, R. (2010). Is Part-time Employment Here to Stay? Working Hours of Dutch Women over Successive Generations. *Labour*, 24(1), 35-54.

Bukodi, E. (2005). Női munkavállalás és munkaidő-felhasználás In: Nagy, I Pongrácz, T.-né, Tóth, IGy. (eds.) *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2005*, Bp., TÁRKI-SzMM, 15-43.

Cavazotte, F., Heloisa Lemos, A., & Villadsen, K. (2014). Corporate smart phones: professionals' conscious engagement in escalating work connectivity. *New Technology, Work and Employment*, 29(1), 72-87.

Chekwa, E., & Daniel, A. (2014). Digital technology: Transforming lifestyles and business practices. *International Journal of the Academic Business World*, 8(2).

Chesley N. (2005). Blurring boundaries? Linking technology use, *spillover*, individual distress, and family satisfaction. *Journal of Marriage and Family* 67, 1237- 1248.

Clark, S. C. (2000). Work/family border theory: A new theory of work/family balance. *Human relations*, 53(6), 747-770.

Cousins, K., & Robey, D. (2015). Managing work-life boundaries with mobile technologies: An interpretive study of mobile work practices. *Information Technology & People*, 28(1), 34-71.

Creswell, J. W., Plano Clark, V. L., Gutmann, M. L., & Hanson, W. E. (2003). *Advanced mixed methods research designs. Handbook of mixed methods in social and behavioral research*, 209-240.

- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*, Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Currie, J. & Eveline, J. (2010). E-technology and work-life balance for academics with young children, *Higher Education*, 62, 533-550.
- Diaz, I., Chiaburu D. S., Zimmerman, R. D. & Boswell, W. R. (2012). Communication technology: Pros and cons of constant connection to work. *Journal of Vocational Behaviour*, 80, 500-508.
- ENSZ (2013). Deputy UN chief calls for urgent action to tackle global sanitation crisis. Available from: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=44452&Cr=sanitation&Cr1=#.Uqra5vTuKSr> [Accessed: 19.12. 2013]
- Fenner, G. H., & Renn, R. W. (2009). Technology-assisted supplemental work and work-to-family conflict: The role of instrumentality beliefs, organizational expectations and time management. *Human Relations*.
- Frey, M. (2001). Egyensúlyt teremteni a fizetett munka és a családi élet között. *Demográfia*, 44(3-4), 280-304.
- Frissen, V. A. J (2000). ICT in the rush hours of life. *The Information Society*, 16, 65-75.
- Gibbs, A. (1997). Focus groups. *Social research update*. 19(8), 1-8.
- Golden, A. G. & Geisler, C. (2007). Work-life boundary management and the personal digital assistant. *Human Relations*, 60, 519-551.
- Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. F. (1989). Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs. *Educational evaluation and policy analysis*, 11(3), 255-274.
- Hanson. G. C., Hammer, L. B. & Colton, C. L. (2006). Development and validation of a multidimensional scale of perceived work-family positive spillover. *Journal of Occupational Health Psychology*, 11(3), 249-65.
- Heijstra T. M. & Rafnsdottir, G. L. (2010). The Internet and academics' workload and work-family balance. *Internet and Higher Education*, 13, 158-163.
- Hesse-Biber, S. (2010). Qualitative approaches to mixed methods practice. *Qualitative Inquiry*, 16(6), 455-468.
- Higgins, C., Duxbury, L., & Johnson, K. L. (2000). Part-time work for women: does it really help balance work and family?. *Human Resource Management*, 39(1), 17-32.
- Hill, E. J., Hawkins, A. J., Ferris, M., & Weitzman, M. (2001). Finding an Extra Day a Week: The Positive Influence of Perceived Job Flexibility on Work and Family Life Balance. *Family Relations*, 50(1), 49-58.
- Hubers, C., Schwanen, T. & Dijst, M. (2011). Coordinating everyday life in the Netherlands: A holistic qualitative approach to the analysis of ICT-related and other work-life balance strategies. *Geografiska Annaler: Series B*. 57-80 Swedish Society for Anthropology and Geography

Jaumotte, F. (2003). Female Labour Force Participation: Past Trends and Main Determinants in OECD Countries, OECD Economics Department Working Papers, No. 376, OECD Publishing. Available from: <http://dx.doi.org/10.1787/082872464507> [Accessed: 12.05.2013]

Kaare, B. H., Brandtzæg, P. B., Heim, J., & Endestad, T. (2007). In the borderland between family orientation and peer culture: The use of communication technologies among Norwegian tweens. *New Media & Society*, 9(4), 603-624.

Kalleberg, A. L. (2000). Nonstandard employment relations: Part-time, temporary and contract work. *Annual review of sociology*, 26(1), 341-365.

Király G. (2005). Hovatovább STS? Fejtegetések és értelmezési flexibilitás, a hiányzó tömeg, a kiborg és a demokrácia kapcsán. *Replika* 51-52. 25-56.

Király G. (2008), Technika és társadalom. Játék határok nélkül? In: Némedi D. (eds.) *Modern szociológiai paradigmák*. Budapest: Napvilág. 519-571.

Király, G., Nagy, B., Géring, Z., Radó, M., Yvette, L., & Pálóczi, B. (2015). Spillover: the empirical utilisation of the concept. An empirical review of the social scientific corpus between 2004-2014. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 6(2).

Kitzinger J. (1994). The methodology of focus groups: the importance of interaction between research participants. *Sociology of Health*. 16 (1): 103-21.

Kohler, H. P., & Kohler, I. (2002), Fertility decline in Russia in the early and mid 1990s: The role of economic uncertainty and labour market crises. *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, 18(3), 233-262.

Krueger, R. A. (1997). *Analyzing and reporting focus group results* (Vol. 6). Sage publications.

Leung, L. (2011), Effects of ICT Connectedness, *permeability, flexibility*, and negative *spillovers* on burnout and job and family satisfaction, *Human Technology*, 7(3) 250-267.

Madianou, M. & Miller, D. (2011). Mobile phone parenting: Reconfiguring relationships between Filipina migrant mothers and their left-behind children, *New Media and Society* 13, 457-470.

Martinengo, G. (2007), *Gender differences and similarities in the work-family interface: The importance of considering family life stages*. Brigham Young University.

Matusik, S. F., & Mickel, A. E. (2011). Embracing or embattled by converged mobile devices? Users' experiences with a contemporary connectivity technology. *Human Relations*, 64(8), 1001-1030.

Morgan, D. L. (1996). *Focus groups as qualitative research* (Vol. 16). Sage publications.

Nagy, B. (2001). Women's career In: Lengyel, Gy. & Rostoványi, Zs. (Eds.). *The small transformation*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 315-335.

Ninaus, K., Diehl, S., Terlutter, R., Chan, K., & Huang, A. (2015). Benefits and stressors—Perceived effects of ICT use on employee health and work stress: An exploratory study

from Austria and Hong Kong. *International journal of qualitative studies on health and well-being*, 10.

Paksi, V., Sebők, Cs. & Szalma, I. (2008). A párkapcsolatban élők háztartási munkamegosztásának fő meghatározói, *Társadalmi regiszter*, 2, 79-106.

Palackal, A., Mbatia, P. N., Dzorgbo, D-B., Duque, R. B., Ynalvez, A. & Shrum, W. M. (2011). Are mobile phones changing social networks? A longitudinal study of core networks in Kerala. *New Media & Society*, 13, 391-410.

Perrin, N. (1979). *Giving up the gun: Japan's reversion to the sword. 1543-1879*. Boston: David R. Godine Publisher.

Plowman, L., Stevenson, O., McPake, J., Stephen, C., & Adey, C. (2011). Parents, pre-schoolers and learning with technology at home: some implications for policy. *Journal of Computer Assisted Learning*, 27(4), 361-371.

Pongrácz, T-né & Molnár, S. (2011). Nemi szerepek és a közvélemény változásának kölcsönhatása In: Nagy I. Pongrácz, T-né (eds.) *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*, TÁRKI-NEFMI, 192-206.

Ragsdale, J. M., & Hoover, C. S. (2016). Cell phones during nonwork time: A source of job demands and resources. *Computers in Human Behavior*, 57, 54-60.

Ribak, R. (2001). 'Like immigrants': Negotiating Power in the Face of the Home Computer, *New Media Society*, 3: 220-238, London: SAGE Publications Ltd.

Sarker, S., Xiao, X., Sarker, S., & Ahuja, M. (2012). Managing Employees' Use of Mobile Technologies to Minimize Work-Life Balance Impacts. *MIS Quarterly Executive*, 11(4).

Schultz, T. P. (1990). Women's changing participation in the labor force. *Economic Development and Cultural Change*, 38(3), 451-488.

Smith, D. T., & Graham, R. (2012). Household expenditures on information and communication technologies: a proposal for a digital practice model. *Race, Gender & Class*, 19.

Staines, G. L. (1980). *Spillover* versus compensation: A review of the literature on the relationship between work and non-work. *Human Relations*, 33, 111-129.

Szél, B. (2011). *A párkapcsolati összetartást segítő minták elemzése (Patterns supporting partnership cohesion)* (Doctoral dissertation, Budapesti Corvinus Egyetem).

Szücs, I. (2005). Kisgyermekes nők belépési és visszatérési esélyei a munkaerőpiacra a család és a foglalkoztatáspolitikai viszonyrendszerében echosurvey.hu [Accessed: 19.12. 2013]

Takács, J. (2008). "Ha a mosogatógép nem lenne, már elváltunk volna..." Férfiak és nők otthoni munkamegosztása, európai összehasonlításban, *Esély*, 6, 51-73.

Tashakkori, A., & Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches* (Vol. 46). Sage Publications Ltd. Thousand Oaks.

- Tennakoon, U. S. (2007). Impact of the use of communication technologies on the work-life balance of executive employees. *Managing Worldwide Operations & Communications with Information Technology*, 557-560.
- Tilly, C. (1991). Reasons for the continuing growth of part-time employment, *Monthly Lab. Rev.*, 114, 10
- Tóth H. (2005). Gendered dilemmas of the work-life balance in Hungary. *Women in Management Review*, 5, 361–375. <http://dx.doi.org/10.1108/09649420510609195>.
- Townsend, K., & Batchelor, L. (2005). Managing mobile phones: a work/non-work collision in small business. *New Technology, Work and Employment*, 20(3), 259-267.
- Tripp, L. M. (2011). ‘The computer is not for you to be looking around, it is for schoolwork’: Challenges for digital inclusion as Latino immigrant families negotiate children’s access to the Internet. *New Media & Society*, 13(4), 552-56
- van den Berg, P. E., Arentze, T. A., & Timmermans, H. J. (2012). New ICTs and social interaction: Modelling communication frequency and communication mode choice. *New Media & Society*, 14(6), 987-1003
- Vicsek, L. (2010), *Issues in the Analysis of Focus Groups: Generalisability, Quantifiability, Treatment of Context and Quotations. The Qualitative Report*, 1
- Wajcman, J., Bittman, M. & Brown. J. E. (2008). Families without borders: Mobile phones, connectedness and work-home divisions, *Sociology*, 42 (4), 635-652.
- Wajcman, J., Rose, E., Brown, J. E. & Bittman, M. (2010). Enacting virtual connections between work and home, *Sociology*, 46 (3), 257-275.
- Wright, K. B., Abendschein, B., Wombacher, K., O’Connor, M., Hoffman, M., Dempsey, M., Krull, C., Dewes, A. & Shelton, A. (2014). Work-related communication technology use outside of regular work hours and work life conflict the influence of communication technologies on perceived work life conflict, burnout, job satisfaction, and turnover intentions. *Management Communication Quarterly*, 0893318914533332.
- Zedeck, S. & Mosier, K. (1990). “Work in the family and employing organization”. *American Psychologist*, 45, 240-251.

5 A szerző témában megjelent saját publikációi

Magyar nyelvű publikációk

Király G. – **Dén-Nagy I.** – Géring Zs. – Nagy B. (2014): Kevert módszertani megközelítések. Elméleti és módszertani alapok, *Kultúra és Közösség*, 2014/2. pp 95-104.

Dén-Nagy I. – Géring Zs. – Király G.– Nagy B. (2014): Kevert módszertanok alkalmazása a munka-magánélet egyensúly kutatásában, *Kultúra és Közösség* 2014/3. (megjelenés alatt, várható megjelenés: 2014 ősz)

Dén-Nagy, I (2013): Az infokommunikációs technológiák munka-magánélet egyensúly megteremtésében játszott szerepe- elméleti áttekintés, *Socio.hu*, 2013/3.

Dén-Nagy, I. - Király, G.- Paksi, V. (2012): A család változásai és az infó-kommunikációs technológiák, Budapesti Gazdasági Főiskola. Útkeresés és növekedés 11. Tudományos Konferencia. (2011. november 10-11.) Tudományos évkönyv 2011 467-479.

Angol nyelvű publikációk

Dén-Nagy, I (2014): A double-edged sword?: a critical evaluation of the mobile phone in creating work–life balance, *New Technology, Work and Employment*, John Wiley & Sons. Ltd. 29:2, pp. 193-211.